

Щеглова О. В.

студентка 4-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Рецидивна злочинність є однією з найбільш небезпечних форм прояву злочинної поведінки. Стійкий рівень і самовідтворення рецидивної злочинності значно підвищують її суспільну небезпечність. Збереженню зазначених властивостей рецидивної злочинності та їх негативного впливу на суспільство сприяє ряд несприятливих тенденцій.

Рецидивна злочинність являє собою один з найбільш небезпечних видів злочинності. Її підвищена суспільна небезпека обумовлена перш за все тим, що вчинення особою більше одного злочину свідчить про наполегливе прагнення продовжувати злочинну поведінку, про зміцнення в свідомості злочинних навичок, стійких антигромадських поглядів і переконань. Крім того, рецидивна злочинність є свідченням невміння держави і суспільства виправляти своїх громадян і допомагати їм у міру необхідності.

Питання рецидиву в Україні, його причини виникнення, запобігання були предметом наукового дослідження таких вчених як Ю. І. Битко, В. С. Батиргараєва, В. В. Голіна, А. П. Закалюк, В. Г. Лихолоб та інші. Проте не всі аспекти рецидиву злочинів і покарання за нього вивчені достатньо повно. Існує необхідність їх аналізу з урахуванням сучасного рівня наукових знань.

Рівень рецидивної злочинності серед раніше засуджених осіб продовжує зростати. На сьогоднішній день значна частина обвинувальних вироків виноситься відносно раніше судимих осіб. Причиною є насамперед низький рівень ефективності роботи кримінально-виконавчої системи. Вплив недосконалості судової системи дещо менший, але він також проявляється. Засудженим як і раніше дуже складно досягти оскарження дій виправних установ в судових інстанціях [4].

Одним із чинників розвитку рецидиву злочинів є недосконалисть законодавства. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)» було передбачено формулу зарахування ув'язнення в СІЗО у строк позбавлення волі з розрахунку «один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі» [2]. Після прийняття вказаного Закону в державі, в якій існує збройний конфлікт та перенасиченість зброєю, під час

економічної кризи і зниженості соціальної підтримки громадян, достроково звільнили з колоній понад 10 тисяч осіб.

Так, з 10,2 тис. достроково звільнених більше 1,5 тисячі були піддані заходам кримінально-правового характеру. З них у 1447 випадках особами були вчинені крадіжки, у 53 – умисні вбивства, у 35 – нанесення тяжких тілесних ушкоджень [4].

Також варто звернути увагу на наступні цифри: за 2016 рік було виявлено 6047 осіб, які раніше вчиняли злочини та 4362 осіб, які мають не зняту та непогашену судимість; за цей же період в 2017 році – 7023 осіб, які раніше вчиняли злочини та 4729 – особи, які мають не зняту чи непогашену судимість [7]. При цьому збільшився й рівень кримінальних правопорушень на 10 тисяч населення: якщо в 2013 та 2014 роках цей показник становив – 123, то в 2015-му – 132, а в 2016 – вже 138,6, що підтверджує факт загострення криміногенної обстановки та зростаючого рівня розгулу злочинців [5].

21 червня 2017 року набув чинності Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» № 2046-VIII. На думку як науковців так і практиків саме дані зміни скасовують трагічну статистику рецидивної злочинності, яка зазначена вище [3].

Однак, існування рецидивної злочинності, на нашу думку, обумовлено також і наступними групами чинників.

По-перше, необхідно враховувати суперечність покарання як доволі специфічного засобу соціально-педагогічного впливу, а також той факт, що бажані позитивні наслідки покарання, для досягнення яких воно застосовувалося, діалектично пов'язані з негативними, небажаними наслідками. Багато в чому проблема рецидивної злочинності пов'язана з невирішеним завданням по трудовій адаптації колишніх ув'язнених [6, с. 204].

По-друге, недостатня ефективність покарання, що стимулюючи впливає на рецидив злочинців [6, с. 204].

По-третє, недостатня ефективність покарання залежить від помилок у практиці його застосування, що також призводить до рецидивної злочинності. Для успішної реалізації мети покарання не лише в законодавстві, а й у судовій практиці повинно забезпечуватися розумне співвідношення видів покарань, їх мінімального та максимального строків, змісту в них елементів кари та виправлення [6, с. 205].

Незважаючи на зростання державного фінансування, рівень рецидивної злочинності продовжує зростати. Це дозволяє зробити висновок про те, що проблема полягає не в нестачі фінансування, а в тому, що в нинішньому вигляді кримінально-виконавча система остаточно перестала виконувати свою основну функцію виправлення злочинців і забезпечення їх підготовки до подальшого нормального життя в суспільстві.

Ефективні механізми контролю за діяльністю кримінально-виконавчої системи також не з'явились. Оскаржити дії пенітенціарного відомства засудженому вкрай важко — система закрита від суспільного контролю, прокуратура з нагляду за виправними установами часто не реагує на звернення ув'язнених.

Судова система, яка могла б виправляти недоліки в роботі кримінально-виконавчих установ, фактично самоусунулася від вирішення цих питань, найчастіше стаючи на бік адміністрації установи, а не засудженого, в тому числі і щодо умовно-дострокового звільнення з місць позбавлення волі.

Дослідники підкреслюють, що значна частина засуджених має більш ніж одну судимість, а кількість молодих осіб, які засуджені повторно, в період від одного до трьох років після першої судимості становить близько 23%. Питома вага молодіжної злочинності від загальних показників злочинності складає майже 58% [5].

Так, рецидивні злочини як правило спрямовані проти власності (56,3%), 80% рецидивістів — мають вимушену потребу у вчиненні нових злочинів, із них 45,4% вчинені на першому році перебування на обліку в кримінально-виконавчій інспекції [5].

На момент вчинення злочину (рецидиву) працювали 32,5 %, непрацюючих осіб було більше вдвічі (67,5 %). Розглядаючи категорію непрацюючих осіб, з'ясовується, що не працевлаштовувались 87,2 % і з них лише 12,8 % не працювали з поважних причин. Саме тому, що високий рівень безробіття та відсутність загальнодержавних програм соціальної адаптації осіб, що вчинили злочини, є головною проблемою сьогодення. Встановлено, що в переважній більшості рецидивні злочини, вчинені засудженими, мають корисливу спрямованість, тобто злочини проти власності — 56,6 %. Друга за величиною група — це злочини у сфері обігу наркотичних речовин (19 %) і третя група — злочини проти життя та здоров'я (15,5%). Злочини проти громадського порядку — 4,9% [5].

На сьогодні склалася ситуація за якої особливості рецидивної злочинності, специфіка певних обставин, що її обумовлюють, передбачають необхідність здійснення низки заходів правового, організаційного, педагогічного та іншого характеру, спрямованих на недопущення повернення на злочинний шлях тих, хто вже піддавався покаранню, попередження та поступове викорінення повторних злочинів.

Отже, проаналізувавши стан рецидивної злочинності можна дійти висновку щодо тенденції її зростання, а також негативного впливу такої злочинності на криміногенну ситуацію загалом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: Закон України від 26.11.2015 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 2. – Ст. 18.
3. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення: Закон України від 18.05.2017 року // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 27-28. – Ст. 313.
4. Зупинена трагічна статистика! – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.google.com.ua/amp/s/espreso.tv/news/2017/05/18/quotzupynena_tragichna_statystykaquot_avakov_prokomentuvav_skasuvannya_quotzakonu_savchenkoquot%3Famp
5. Криміногенна ситуація в Україні: як змінився стан протягом 2016 року (в порівнянні з минулими роками) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://yvu.com.ua/kryminogenna-sytuatsiya-v-ukrayini-yak-zminyvsya-yiyi-stan-protiyagom-2016-roku-v-porivnyanni-z-mynulymy-rokamy/>
6. Телефанко Б. Щодо норми про рецидив злочинів [Електронний ресурс] / Б. Телефанко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 1. – С. 203-206.
7. Сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&libid=100820

Науковий керівник: к.н.ю., доцент Ізовіта А. М.